

munka megbeesülésének fontosságára és emelésök módjaira is. Elég jóakarát, rátermettséget és erőszunnyad még szellemi munkáinkban, csak alkalmazni kell a megfelelő pontokon a varázsvesszőt és még élénkebb keringésbe hozni a nedveket. Akkor a még nagyobb lendülettel a kívánt még nagyobb eredmény sem fog elmaradni.

SPITKÓ LAJOS.

FEGYELEM ÉS SZABADSÁG AZ ISKOLÁBAN.*

Marey, ki a tudós világ ítélete szerint, ma korunk egyik legnagyobb physiologusa, 1891-ben megjelent jelentésében kegyetlenül ostromozza, a testi nevelés és fejlődés tekintetéből, az iskolákban bevett gépiesen fegyelmező tornatanitást.

«Néhány erőteljes növendék, mondja, a kiknek élétszükségük a testi mozgás, és kik arra mohón vágyanak, szenvedélyvel és testi erejük kifejtésével végzik az előszabott mozdulatokat, és azokban nagy ügyességre tesznek szert; de a többi, a satnyák és gyöngék, kiknek legnagyobb szükségük volna az erősbödéésre, öröm és öntudat, az akarat közreműködése nélkül, végzik, parancsára a rhythmikus és monoton mozdulatokat, nincs előttük a tornának elég vonzóereje, hogy legyőzzék a miatt ösztönszerű ellenszenvüket minden testi mozgás és fáradtság iránt, a nehézségeket kijátszszák, s a torna semmit, de éppen semmit sem használ nekik.

«Ez a torna természetellenes. Térjünk vissza a természethez, helyettesítsük a fegyelmezett, gépies mozdulatokat, oly ügyes és szabad játékokkal, melyek örömet, vígságot okoznak, melyek versenyre ösztönöznek, a vért gyorsabb, egészségesebb keringésbe hozzák, erőt, ügyességet fejtenek ki, s még a leglustábbakat, a leggyöngébbeket is felköltik; fölrázzák egészségtelen tespedésükből. De nem parancsára, hanem önként, szabadon!»

«A mai torna, mondja Leopardi, a vénségnek egy csúf gonosz csinyja, mit a fiatalság ellen annak kárára gondolt ki.»

És valóban, ha elgondoljuk, hogy a németek, a kiktől ez a tudományos fegyelmezett torna eredt, a torna tanítását is tudó-

* Félőlvasta a szerző a Magyar Pädagogiai Társaságnak 1895 február 16-án tartott rendes havi ülésén.

mányos rendszerbe foglalták, a mozdulatokat, a különféle izmok igénybe vétele szerint, családokra, nemekre, fajokra osztották, ünnepélyes elnevezésekkel felfűtták, úgy, hogy Obermann munkájában például, a melyét 1875-ben adott ki az állam költségén, nem kevesebb mint 1642 vezényszó fordul elő.

Természetesen ez hizeleg azon parancsolási vizsketegnek, a mely majd minden ember lelkében megvan és kitör, mihelyt alkalom van rá. Aztán a katonai előítéleteknek is jól esik, ha 100—200 gyermeket látnak, a mint egyöntetű mozdulatokat végeznek, a szimmetrikus mánia is húzik tőle; de hogy valóban használ-e ez az egyes növendékeknek, avval édes-keveset törődnek. Pedig hát voltaképen az volna a cél, hogy minden egyes növendék testi fejlődésének legmagasabb fokát elérjük, s az egyedet egészségessé, éppé, életerőben gazdaggá tegyük!

Már pedig, ha a katonai fegyelem ily rosszat okoz az iskolában a testi nevelésnél, elmondhatjuk, hogy még sokkal, hasonlíthatatlanul sokkal károsabb a szellemi, az erkölcsi fejlődésre nézve. Mert hát voltaképen mi lenne célja a nyilvános oktatásnak, a nyilvános nevelésnek? mi volna az iskola célja? Arra ösztönözni, arra indítani az egyedet, hogy, a mennyire lehetséges, felsőbbrendű lény váljék belőle.

És ki felsőbbrendű lény! Az, a kinek lelke bejutott a szellemi, az erkölcsi világ bűvös birodalmába. A ki bárminő úton, azon, mely leginkább megfelel saját énjének, szenvedélylyel keresi az igazat, és kinek tehát szellemi, erkölcsi fejlődése nem akad meg, nem záródik el bizonyos korban, hanem folyton tovább tart, egész a sírig.

Szellemi láthatára mindig tágabb és tágabb lesz, mindig jobban lát, helyesebben ítél, magasabbról tekint át mindent, jobban érti meg az életet; minden nyilvánulásában. Jót tesz, nem csak azért, mert akar jót tenni, de másként nem is cselekedhetnék, mert önkéntelenül sugárzik ki belőle benső értéke.

Az ilyen felsőbb rendű lény, legyen bár földművelő, lakatos, kereskedő, tudós, varrónő, mosónő, vagy gyermekkertész, avagy tanítónő, szenvedélylyel fogja legelső sorban is szeretni és teljesíteni a kötelességét, mert semmit sem kicsinyel, mindennek meg tudja találni a költészetét, és bármit dolgozik is, felsőbb fény világítja, melegíti át életét, megadva annak szent egységét, altruistikus irányát: a szellemi erkölcsi világ valódi napfényének sugara.

Csak a félműveltség, a hamis tudomány teszen kicsinylővé, az teremti a proletárokat, ép azért, mert merő tudatlannak hagyja az egyedet és elhitei mégis vele, hogy kanállal ette a világ bölcsességét.

A fél homály még sokkal károsabb a sötétségnél, hanem orvossága az igaz, teljes világosság, az igaz napfény!

Már pedig ha igaz, hogy a testi fejlődést, az anyagi erősödést, csak az egyéni erőlködés, az egyéni erőnek szabad gyakorlata képes előhozni, még sokkal igazabb az, hogy a belső értéket csak az egyéni gondolkodás, az egyéni szellemi és erkölcsi tulajdonok folytonos gyakorlata, a gondolkodásra, szeretet és akarat kifejtésére való ösztönzés szerezheti meg.

Az iskola, a tantestület tehát csak *ébresztő* kell hogy legyen. Ez valódi hivatása.

Oly helyzetbe kell hoznia az ifjú csemetét, hogy az csakis neki megfelelő anyagból táplálkozzék, azt találja maga körül és ereje, kedve legyen táplálkozni; de magát a *táplálkozás processusát* egyedül csak reá kell bízni. Azt dobszóra vinni véghez, erőszakosan tactusra, egyformán mindenkinek, vezényszó mellett, teljes lehetetlen. A katonai fegyelem külsőleg idomít, belsőleg se nem nevel, se nem fejleszt semmit.

A növendéknek, hogy valóban haladjon, nem csak passiv szerepet kell vinnie, hiába töltjük fejébe tölcserrel azt az ál-tudományt, melyet egy clique monopoliummal árul, avas, dohos szekrények elavult fiókjaiban hamis elnevezések alatt, az csak emlékező tehetségét terheli, nyomja agyon, nem jut át, nem lesz soha sem vérének vére, sem csontjának csontja. Csakhamar feledí, kilöki magából ezen idegen, alkalmatlan, nyomasztó sulyt, mely csak holt betű, és jól is teszi, mert az élet csak az étellel szövetkezik, nem pedig a halállal.

Ha azt akarjuk, hogy iskoláink homlokzatára csakugyan azt lehessen írni: *«Azért jársz ide, hogy emberré nődd ki magad, hogy megtaláld saját lelkedet, és bejuss a szellemi, erkölcsi világ bűvös birodalmába»* akkor szabadítsuk fel legelső sorban az egész tantestületet azon irtózatos békóktól, azon halálos járom alól, a mely most működését egészen sikertelenné teszi.

A tanítónak, hogy hatni tudjon növendékeinek lelkületére, első sorban szerető szívnek, az igazságért rajongó léleknek kell lennie.

Másod sorban pedig művészek. Kell, hogy növendékei jelenlétében, felvillanyozva a reá tapadt tudni-vágyó szemek megható nyarától, a percz ihlete megragadja, és eltalálja épen *azt*, a mi közelebb juttatja ez ártatlan szivekét az örök igazsághoz, a mi azonnal bennök véroknak vérvé, csontjoknak csontjává válik, s a mi egy percz tartama alatt többet ér tíz órai magólásnál. De ehhez teljes szabadságra van szüksége a tanítónak. Az a sok administratív irka-firka, az a sok statisztika, jegyzőkönyv, kiöli a tanítóból az apostolt és művészt, kiöli az élet melegét, nem marad egyéb benne, csak egy száraz hivatalnok, a ki lélek nélkül végzi többé-kevésbbé lelkiismeretesen a reá mért robotot. Hiányzik az élet a tanításából, mért élet csak szabadsággal jár, rabsággal soha!

Es sokkal több a rossz, mit ez a statisztika-mánia okoz, mint a jó, a mit talán tőle várnak. A rossz tanítóból az a sok állandó tanmenet, jegyzőkönyv, őrzés és ellenőrzés, *jót* soha sem teremt, mert a papiros türelmes, mindent el lehet azon ferdíteni, és hihetlen, mily művészetre viszik a törvények kijátszásának mesterségét azok, kikben eredetileg nincs még a szent szikra. Azok ellenében pedig, a kikben megvan az isteni tűz, azokkal szemben ez a kémrendszer csak bántólag hathat, és végkép megbénítja őket. Elvont holt betűt alkot azon tanításból, melynek melegséggel és étellel kellene bírnia.

És a növendék, a helyett, hogy az igaz keresésére lenne ösztönözve, a helyett, hogy saját erőlködése folytán emelkednék lassan-lassan a szellemi erkölcsi világban, végkép megutál minden tanulást, mért a nap valódi nyomait gondosan élrejtik előle, és egy füstös, pislogó méceses felé indítják, gépiesen és unalmasan.

Az nem tudomány, a mit az iskolák e név alatt destillálnak a kiaszott agyvelőkbe, az csak annak szomorú parodiája, száraz nomenclatura, számok, tények, adatok, melyek se gondolkodásra nem bírnak, se a szerető képességet nem növelik az egyénben, se az akaratot nem edzik, hanem emberekből gépeket igyekeznek alkotni. S mindez azért, mért fégyelem ürügye alatt a tanítás le van lánczolva. Soha ily kegyetlen rabságban nem nyögött, még a középkor legsötétebb idejében sem.

Némelyek azt remélik, hogy az egységet hozzák így létre a közoktatásban. Mintha az az egység, a mit az élet teremt, nem összhangból, a különböző erők összejátszásából származnék!

Ez a jól felfogott haladásnak, a művelődésnek *magától érlelődő* szent gyümölcse!

De azon egység, a melyet külsőleg, idő előtt erőszakolnak elő, az élettelen. A midőn egy és ugyanazon mintába öntenek mindent, egyszersmind az élettől fosztják meg.

Ha valóban a jelennek, a jövőnek akarunk nevelni, ne a látszatra dolgozzunk, Közoktatásunk főczélja legyen *ébreszteni!*

Élre ébreszteni minden növendékben, minden emberi tulajdont; úgy, hogy egykor az ember egyszersmind a legintensívebb és a legextensívebb életet élhesse, megtalálja valódi helyét a társadalomban, saját énjén kívül tudjon élni egy szebb, nemesebb, magasztosabb czélért és folyton tökéletesedjék! Ez a valódi cél! Ébreszteni a gondolkodó, az ítélő tehetséget, hogy mindenki saját lelkiismerete igaz világitásánál ismerje fel az igazságot és azt kövesse:

Ébreszteni a szerető tehetséget, hogy az igazat ne csak fölismerje, hanem szeretni tudja, szeresse embertársait, azoknak javát óhajtja, és önfeláldozó, azaz boldogabb életet élhessen, mint az önző, rözhöz tapadt, szegény, műveletlen lény.

Ébreszteni az akaró képességet, hogy az ember egykor jellemes lehessen, ne éljen meghasonlásban önmagával, s a mit jónak hisz, azt kövesse tüskön, bokron, tüzen, veszedelmen keresztül, valódi hős módjára, kinek lábai ám porban vagy sárban gázolhatnak, de azért derült és nyugodt, mert homloka, énjének anyagiattalan része, a csillagok felé tör.

Ébreszteni a szépérzetet, hogy az ember undorodjék minden csúftól és nemtelentől, s a költő, a művész intencziójával megértse mindennek rejtett okát, s a természettel összhangzatosabb, igazabb életet élhessen. Szóval, bizonyos mértékben bölcsész legyen, s képes arra, hogy az életnek magasztosabb értelmét felfogja!

Ez a közoktatás valódi czélja. Embert alkotni, mielőtt szak-képzettséget adna, nem pedig gépeket dresszirozni.

Hanem ehhez aztán nem katonai fegyelem, hanem szabadság szükséges!

DE GERANDO ANTONIA.